

Polkuja pienimmille TOVE JANSSONIN tuotantoon

Muumipeikon persoona kaventunut
uusissa tulkinnoissa

Milena Komulainen

Muumikirjoja ilmestyy jatkuvasti, vaikka Tove Janssonin kuolemasta on jo lähes 20 vuotta. Alkuteosten uusien painosten rinnalla julkaistaan paljon muiden kuvittamia ja kirjoittamia muumikirjoja, jotka pohjautuvat Janssonin luomaan fantasiamaailmaan.

Tove Jansson kirjoitti ja kuvitti yhteensä 12 muumikirjaa. Romaaneja on kahdeksan, novellikokoelmia yksi ja kuvakirjoja kolme. Näiden lisäksi Jansson piirsi valtavan määrän muumeista kertovia sarjakuvia. Alun perin sarjakuvat ilmestyivät sanomalehdissä, mutta myöhemmin niistä on koottu sarjakuva-albumia. Päivi Heikkilä-Halttunen on kiteyttänyt Janssonin tuotannon merkityksen teoksessa *Pieni suuri maailma*: ”Jansson loi täysin omalakisen fantasiamaailman, joka ei tukeutunut suomalaiseen kansansatutraditioon eikä edeltävien suomalaisten lastenkirjailijoiden tuotantoon”.

Muumit kiinnostavat edelleen, ja yhä nuorempia halu-

taan saatella muumien pariin. Joka vuosi ilmestyy uusia muumikirjoja, joiden kuvitus ja tekstit ovat muiden kuin Tove Janssonin käsialaa. Viime vuosina etenkin Tammi ja WSOY ovat julkaisseet tällaisia teoksia.

Uusia muumikirjoja voisi tarkastella eräänlaisena polkuna muumien maailmaan, koska monet niistä on suunnattu kaikkein pienimmille, jopa alle kolmevuotiaille. Näiden katselukirjojen avulla lapsi oppii tuntemaan muumihahmot. Katselukirjoja on kahdenlaisia: juonellisia ja tietokirjamaisia. Katselukirjojen lisäksi muumeja on muutamissa uusissa kuvakirjoissa sekä isommille lapsille suunnatuissa tietokirjoissa.

Muumi-innostus alkaa varhain

Juonellisia katselukirjoja ovat esimerkiksi *Muumilaakson väki* ja *Muumilaakson väki rannalla*. Ne ovat Riina ja Sami Kaarlan kuvittamia, ja lyhyistä teksteistä vastaavat kustannustoimittaja Katariina Heilala sekä Leena Järvenpää. Molemmissa kirjoissa on mukana puisia muumifiguureja, joita voi asetella kirjan sivuilla oleviin aukkoihin. Lelut ovat laadukkaan oloisia.

Kirjassa *Muumilaakson väki* jokaisella aukeamalla esitellään joku Muumilaakson asukkaista. Hahmot tuodaan esille toiminnan kautta: he ovat juuri tekemässä jotakin heille hyvin ominaista. Esittelyt ovat

Muumilaakson asukkaat ovat kokoontuneet yhteen, mutta missä Muumipeikko piileksii? Riina ja Sami Kaarlan kuvitusta *Muumi ja Pikku Myy* -sarjan kartonkikirjaan *Perhe ja ystävät*.

mukavia, mutta aikuislukija jää miettimään, miksi Muumipeikko esitellään vain ystäviensä kautta. Tove Janssonin muumikirjojen keskushenkilö Muumipeikko olisi ilman muuta ansainnut oman esitelysivun. Myöskään Muumimammaa ja Muumipappaa ei esitellä, vaikka he näkyvät kirjan sivuilla. Ehkä tekijät olettavat, että muumiperhe on lukijoille ennestään tuttu.

Muumilaakson väki rannalla on hieman edellistä juonellisempi, mutta siinäkin hahmot keskittyvät enimmäkseen kukin omiin touhuihinsa. Molemmat kirjat päättyvät juhlahetkeen, jossa hahmot ovat kokoontuneet yhteen nauttimaan herkuista ja

vaapukkamehusta. Tämä ilahduttaa aikuislukijaa, koska myös Tove Janssonin kuvakirjat *Kuinkas sitten kävikään?* ja *Vaarallinen matka* päättyvät juhliin. Onnelliset loput ovat tärkeitä, ja niiden tunnelmaa jää usein soimaan lapsen sisälle lukuhetken jälkeen.

Juonellisina katselukirjoina voi pitää myös Riina ja Sami Kaarlan *Muumipeikko*-sarjaan kuuluvia kirjoja *Muumipeikko esittää* ja *Muumipeikko leipoo*. Kirjan *Muumipeikko esittää* naamiaisleikissä Muumipeikko ja Niiskuneiti pukeutuvat eri rooliasuihin, joissa on vaikutteita tunnetuista kirjallisuuden ja elokuvien sankareista kuten Sherlock Holmesta. Lapsilukijalle viittaukset

eivät taida avautua, joten aikuinen saa selittää aika paljon. Olisi hauska olla karpäsenä katossa seuraamassa, miten aikuisen selittää lapselle esimerkiksi lännensankarin tai intiaani-neidon!

Muumipeikko leipoo on paitsi juonellinen katselukirja myös eräänlainen tietokirja, koska se kertoo kakun leipomisen eri vaiheista. Lopussa on tietysti kakkukestit. Juonellisia katselukirjoja ovat myös kurkistuskirja *Muumien pannukakkuretki*, kuvakarusellikirja *Mitä näet, muumi?* sekä muotoon leikattu kartonkikirja *Minä olen Muumipeikko*. Näissä alkupe- räiseksi kuvittajaksi tai hahmojen kuvittajaksi on merkitty Tove Jansson, mutta nähtäväs-

ti kirjojen värimaailma ja visuaalinen ilme ovat paljolti graafikon luomia.

Juonelliset katselukirjat todennäköisesti kiinnostavat alle kolmevuotiaita. Monet niistä kuitenkin etenevät hieman kankeasti. Ainakin aikuislukija kaipaisi enemmän juonellisuutta ja näkyviä syy-seuraussuhteita.

Tietokirjoissa muumit sivuroolissa

Tietokirjamaisia katselukirjoja ovat esimerkiksi *Värit, Tunteet, Vuodenajat* sekä *Perhe ja ystävät*. Ne kaikki kuuluvat *Muumi ja Pikku Myy* -sarjaan. Tämänkin sarjan ovat kuvittaneet Riina ja Sami Kaarla, ja tekstit ovat Katariina Heilalan. Sarjan kirjoissa opitaan uusia käsitteitä, ja niihin liittyvät esimerkit ovat muumien maailmasta.

Värit on luonteeltaan suora- viivainen: siinä todetaan, min- kä värisiä muumien vaatteet tai tavarat ovat. *Tunteet* vaatii kirj- jaa lukevalta aikuiselta keskity- tymistä, koska muumien eri tunnetilat herättävät lapsessa kysymyksiä. On tärkeä pohtia yhdessä, miksi Muumipeikko on esimerkiksi surullinen. Vas- taus voi löytyä kuvituksesta, mutta tekstissä sitä ei sanota. Ratkaisu on onnistunut, kos- ka se innostaa lasta ja aikuis- ta keskustelemaan. *Vuodenajat*

esittelee muumiperheen arkea eri vuodenaikoina. Myös kuu- kaudet nimetään, mikä on eh- kä turhaa ottaen huomioon lu- kijoiden iän.

Sarjan uusin osa *Perhe ja ys- tävät* esittelee Muumilaakson asukkaita ja heidän välisiään sukulaisuussuhteita. Aikuislu- kijana ihmettelen jälleen, mik- sei Muumipeikkoa esitellä pe- rusteellisesti. Monia muita hahmoja kuvaillaan kyllä. Esi- merkiksi Niiskuneidistä sano- taan, että hän on Muumipei- kon ”viisas ja viehättävä tyt- töystävä”. Muumipeikko on

myös jätetty pois loppu- kuvasta, joka kokoa kaikki muut hah- mot yhteen.

Muumipei- kon sivuutta- minen useissa uusissa muumi- kirjoissa tuntuu oudolta ratkaisulta.

Ilmeisesti Muumipei- kosta on hahmona vaikea saa- da otetta; häntä on vaikea ku- vailla parilla adjektiivilla kuten muita hahmoja.

Sirke Happonen toteaa *Muumioppaassa* Muumipei- kon olevan niitä harvoja hah- moja, jotka muumitarinoissa hiljalleen kasvavat ja kehitty- vät. Happonen huomioon ki- teytyy olennainen: Muumi- peikkoa on vaikea luonneh- tia lyhyesti, koska hänen per- soonastaan tulee eri tilanteissa esiin eri asioita, ja lisäksi hän muuttuu koko ajan. Ensimmäisissä muumiromaaneissa Muumipeikko tukeutuu pal-

jon vanhempiinsa, mutta myö- hemmin hänestä kasvaa roh- keampi, jopa sankarillinen. Hän on välillä riehakas ja välil- lä herkän tunteellinen. Hän on varsin kaukana karikatyyristä: hän on syvästi inhimillinen, ja jokainen meistä voi tunnistaa hänessä itsensä. Ei siis ole ihme, että Muumipeikosta on vaikea leikata sopivaa siivua katselukirjan ensimmäiselle aukeamalle.

Kuvakirjat myötäilevät alkuteoksia

Riina ja Sami Kaarlan *Tääl- tä tulee Pikku Myy* -sarjan osa *Viidakon valtiaat* lienee saa- nut innoituksensa Tove Jansso- nin romaanista *Taikurin hattu*. Molemmissa kirjoissa Muumi- laakso muuttuu viidakoksi ja Muumipeikko ja Niiskuneiti pääsevät leikkimään Tarzania ja Janea. Tästä huolimatta *Vii- dakon valtiaat* on oma itsenäi- nen tarinansa.

Kuvakirjat *Muumipeikko ja lohikäärme*, *Muumipeikko ja näkymätön vieras* sekä *Joulu saapuu Muumilaaksoon* perus- tuvat Tove Janssonin teksteihin paljon suuremmin kuin *Viida- kon valtiaat*. Niissä kaikissa al- kuteosta on muokattu varo- vasti ja kunnioittavasti; novel- lia on vain hieman yksinker- taistettu, jotta se on saatu sovi- tettua kuvakirjaksi. Janssonin kertojanääni kuuluu kirjoissa vahvasti, mikä ilahduttaa ai- kuislukijaa. Kaikkien kolmen kirjan alussa on Muumilaak- son kartta sekä lyhyet esittely-

Elokuinen juhla alkuperäisessä *Taikurin hattu* -romaanissa Tove Janssonin mustavalkoisena kuvituksena sekä Cecilia Heikkilän tulkintana uudessa *Muumilaakson kertomuksia* -kokoelmassa.

tekstit tärkeimmistä hahmoista. Tämä helpottaa tarinan sisään pääsemistä.

Muumipeikko ja lohikäärme perustuu Tove Janssonin novelliin ”Maailman viimeinen lohikäärme”. Kirjailija Cecilia Davidsson ja kuvittaja Cecilia Heikkilä ovat ruotsalaisia, ja suomennos on Katariina Heilalan. Kirjan juoni on erittäin lähellä alkuteoksen juonta; oikeastaan vain Nuuskamuikkusen hatun päätyminen lohikäärmeen pesäksi on jätetty siitään pois. Kuvituksen värimaailma on kauttaaltaan mukavan lämmin, ja jopa yöllisiin kuviin on saatu lämmintä hehkua esimerkiksi nuotiosta.

Kirjan *Muumipeikko ja näkymätön vieras* Cecilia Davidsson on kirjoittanut Tove Janssonin ”Näkymätön lapsi” -novellin pohjalta. Kuvituksen on tehnyt Filippa Widlund. Alkuperäistekstiä on jälleen mukailtu vain hieman – esimerkiksi

täti, joka on Tove Janssonin tekstissä ”jäätävän kylmä ja iroinen”, on tässä vain ”jäätävä”.

Joulu saapuu Muumilaaksoon on Alex Haridin ja Cecilia Davidssonin mukaelma Tove Janssonin novellista ”Kuusi”, ja myös sen on kuvittanut Filippa Widlund. Kirja seuraa alkuteoksen tarinaa melko tarkasti, mutta joitakin sivuhenkilöitä on jätetty pois. Esimerkiksi kiihtynyttä Kampsua ei mainita lainkaan, ja hemulin täti on vain ”muuan tuttava”.

Kuvakirjan *Muumilaakson kertomuksia* ovat kirjoittaneet Alex Haridi ja Cecilia Davidsson, ja sen on kuvittanut Cecilia Heikkilä. Suomennos on Katariina Heilalan. Kirjaan on mukailtu Janssonin alun perin 1940-luvulla kirjoittamia romaaneja *Muunit ja suuri tuhotulva*, *Taikurin hattu* sekä *Muumipeikko ja pyrstötähti*. Koska alkuperäiset teokset ovat laajoja, lopputulos etääntyy

niistä melko kauas. Romaanista *Muumipeikko ja pyrstötähti* mukaan on otettu oikeastaan vain kohta, jossa Muumi-peikko tapaa Nuuskamuikkusen ensimmäisen kerran. Koh- taaminen on sijoitettu keskelle kertomusta, joka perustuu romaaniin *Muunit ja suuri tuhotulva*. Tämä on hieman yllättävä ratkaisu. Joka tapauksessa mukautuksessa kuuluu alkuteosten henki, esimerkiksi kohdassa, jossa kuvaillaan kuuta:

”Se oli elokuun kuu. Se liukui esiin suurempana kuin koskaan, oranssinkeltaisena ja hieman ripsuisena reunastaan, aivan kuin säilötty aprikoosi. Sen valo lankesi salaperäisenä yli Muumilaakson, joka tuli täyteen valoa ja varjoa.” (Tove Jansson: *Taikurin hattu*, suom. Laila Järvinen, WSOY 1958.)

”Ja kaiken yllä kohosi elokuun kuu. Se lipui esiin suurempana

kuin koskaan, keltaisena kuin kypsä aprikoosi.” (Alex Haridi & Cecilia Davidsson, *Muumi-laakson kertomuksia*, suom. Karttiina Heilala, Tammi 2019.)

Sivun kääntämisen draama vähissä

Ruotsalaisen kuvakirjatutkijan Ulla Rhedinin mukaan kuvakirjojen jännite syntyy sivun kääntämisen draamasta. Katri Karasma ja Pirjo Suvilehto kuvailevat tätä ilmiötä kirjassaan *Ilmejuttuja ja tavattomia tarinoita*: ”Jokainen uusi sivun kääntäminen on latautunut odotuksella, jota seuraa yllätys, kun kuva paljastuu”.

Tove Jansson oli mestari luomaan jännitettä kahden peräkkäisen kuva-aukeaman välille. Kuvakirjassa *Kuinkas sitten kävikään?* jännite vielä syvenee, kun seuraavalta aukeamalta näkyy jokin yksityiskohta, jonka merkitystä lukija ei heti kokonaan ymmärrä. Tällöin lapsilukija suorastaan pidättää hengitystään, kun on aika kääntää sivua.

Uusissa muumikirjoissa sivun kääntämisen draama ei korostu. Usein niiden aukeamat toimivat hienosti yksittäisinä kokonaisuuksina, mutta mitään erityistä jännitettä ei peräkkäisten aukeamien välille synny. Kirjassa *Muumien pannukakkuretki* on yritystä jännitteen rakentamisen suuntaan, mutta kurkistusaukot eivät siinä oikein onnistu kutittelemaan mielikuvitusta. Perhonen pensaassa pysyy perho-

sena pensaassa, katsoipa sitä kurkistusaukon kautta tai suoraan.

Kunnianhimoisia tietokirjoja

Janina Ahlforsin ja Minna Honkasalon kirjoittama ja Päivi Areniuksen kuvittama *Muumimuseokirja* on perusteellinen opas taiteen ja museoiden maailmaan. Muumit näyttävät kirjassa esimerkkeinä; taideteoksen värimaailmaa, viivaa tai vaikkapa sommittelua tutkitaan nimenomaan Tove Janssonin muumikuvien kautta. Muumit ovat kuitenkin melko pienessä roolissa koko sisältöön nähden. Kirjassa on paljon tietoa, mutta se on annosteltu sopiviksi suupaloiksi ja jäsennelty mielekkäällä tavalla. Erityisen kiitoksen ansaitsee kohta, jossa käsitellään taideteosten tunnelmaa: kaksi havainnollista kuvaa Muumipeikosta lumisateessa jättävät jäljen lukijan mieleen.

Ahlfors ja Honkasalo ovat museolehtoreita, ja kirja avaa myös aikuiselle lukijalle ja kokeneelle museovierailijalle monia asioita uudella tavalla. Lastenkirja voi siis hyvin olla myös aikuistenkirja. Riikka Turkulaisen graafisen suunnittelun ansiosta *Muumimuseokirja* nousee suoranaiseksi helmeiksi lapsille suunnattujen tietokirjojen joukossa.

Myös *Hemulin kasvio* yllättää ja ilahduttaa tarkasti valitulla sisällöllään ja viimeistellyllä ulkoasullaan. Mikä kirja-

kaunotar! Kirjan kasviaiheisten tietotekstien lomassa on lyhyitä lainauksia eri muumikirjoista. Välillä lainaukset sopivat hienosti aukeaman teemaan, mutta muutamissa kohdissa niiden ajatuksellista yhteyttä tietotekstiin on vaikea nähdä.

Toive Muumilaakson hengen säilymisestä

Muumien maailma on ehtymätön, enkä usko, että muumeja voi kuluttaa loppuun. Silti toivoisin, että tulevien muumikirjojen kuvittajat ja kirjoittajat olisivat entistäkin tarkempia siinä, että eivät liikkuisi liian etäälle alkuperäisistä muumikirjoista.

Tove Janssonin Muumilaakso on ihastuttava toinen todellisuus, jossa kaikille omitui-

simmillekin ohikulkijoille sijataan vuode ja katetaan lautanen pöytään ja jossa mielukuvittukselliset seikkailut nostattavat yhtä suuria tunteita kuin lopun kotiinpaluukin. Tuon fantastisen maailman ei soisi vuosikymmenten vieressä muuttuvan pelkistetympään suuntaan.

Muumipeikko voisi mielestäni nousta voimakkaammin esiin tulevissa muumikirjoissa. Tove Janssonin luomana hahmona hän on mitä moniulot-

teisin, täynnä innostusta, epätoivoa, lempeyttä, riehakkuutta ja kaipuuta. Hän saattaa seikkailuissaan päätyä milloin pölynimurin sisään, milloin vesiputouksen jyliseviin kuo-huihin. Hän on kertomusten punainen lanka, yhdistävä tekijä, sykkivä sydän. Jos hän jää tulevissa muumikirjoissa takalalle, voi olla, että koko Muumilaakso näyttäytyy lukijalle hieman etäisenä. ○

Tutkimusaineisto:

Tove Janssonin alkuperäiset muumikirjat

Kuinkas sitten kävikään? kirja Mymmelistä, Muumipeikosta ja pikku Myystä, suom. Hannes Korpi-Anttila, WSOY 1952.

Muumipeikko ja pyrstötähti, suom. Laila Järvinen, WSOY 1955.

Muunit ja suuri tuhotulva, suom. Jaakko Anhava, WSOY 1991.

Taikurin hattu, suom. Laila Järvinen, WSOY 1958.

Vaarallinen matka, suom. Panu Pekkanen, WSOY 1977.

Tove Janssonin tuotantoon pohjaavat uudet muumikirjat vuosilta 2018–2020

Janina Ahlfors, Minna Honkasalo & Päivi Arenius: *Muumimuseokirja*, WSOY 2019.

Cecilia Davidsson & Cecilia Heikkilä: *Muumipeikko ja lohikäärme*, suom. Katariina Heilala, Tammi 2020.

Cecilia Davidsson & Filippa Widlund: *Muumipeikko ja näkymätön vieras*, suom. Katariina Heilala, Tammi 2019.

Alex Haridi, Cecilia Davidsson & Cecilia Heikkilä: *Muumilaakson kertomuksia*, suom. Katariina Heilala, Tammi 2019.

Alex Haridi, Cecilia Davidsson & Filippa Widlund: *Joulu saapuu Muumilaaksoon*, suom. Katariina Heilala, Tammi 2018.

Tove Jansson, Anni Pöyhtäri & Päivi Kaataja: *Hemulin kasvio*, WSOY 2019.

Tove Jansson, Päivi Kaataja & Riikka Turkulainen: *Muumien iso kuvasanakirja Suomi–English*, WSOY 2019.

Riina ja Sami Kaarla, Katariina Heilala & Leena Järvenpää: *Muumilaakson väki*, Tammi 2018.

Riina ja Sami Kaarla, Katariina Heilala & Leena Järvenpää: *Muumilaakson väki rannalla*, Tammi 2018.

Riina & Sami Kaarla: *Muumipeikko esittää, Muumipeikko-sarja*, Tammi 2018.

Riina & Sami Kaarla: *Muumipeikko leipoo, Muumipeikko-sarja*, Tammi 2019.

Riina ja Sami Kaarla: *Viidakon valtiat, Täältä tulee Pikku Myy -sarja*, Tammi 2018

Riina ja Sami Kaarla & Katariina Heilala: *Muumipeikko majakkasaarella. Retki meriluontoon!* Tammi 2020.

Riina ja Sami Kaarla & Katariina Heilala: *Muumipeikon retket*, Tammi 2019.

Riina ja Sami Kaarla & Katariina Heilala: *Perhe ja ystävät, Muumi ja Pikku Myy -sarja*, Tammi 2020.

Riina ja Sami Kaarla & Katariina Heilala: *Tunteet, Muumi ja pikku Myy -sarja*, Tammi 2019.

ja, Tammi 2019.

Riina ja Sami Kaarla & Katariina Heilala: *Vuodenajat, Muumi ja Pikku Myy -sarja*, Tammi 2020.

Riina ja Sami Kaarla & Katariina Heilala: *Värit, Muumi ja Pikku Myy -sarja*, Tammi 2019.

Amanda Li: *Muumilaakso. Seikkailu alkaa*, suom. Tittamari Marttinen, Tammi 2019.

Mitä näet, muumi? Kuvakaruselikkirja, suom. Päivi Lehtinen, WSOY 2020.

Minä olen Muumipeikko, suom. Päivi Lehtinen, WSOY 2020.

Muumien pannukakkuretki. Iloinen kurkistuskirja, suom. Päivi Lehtinen, WSOY 2019.

Jolin Slotte (selkomukautus): *Muumipeikko ja pyrstötähti*, suom. Ari Sainio, Kehitysvammaliitto 2019.

Muut lähteet:

Sirke Happonen: *Muumiopas*, SKS 2016.

Liisi Huhtala, Karl Grün, Ismo Loivamaa & Maria Laukka (toim.): *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*, Tammi 2003.

Katri Karasma & Pirjo Suvilehto: *Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden maailma*, Avain 2013.